

Sivistysvaliokunta

Valtioneuvoston selonteko EU-politiikasta

Suurelle valiokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Valtioneuvoston selonteko EU-politiikasta (VNS 7/2020 vp): Asia on saapunut sivistysvaliokuntaan lausunnon antamista varten suurelle valiokunnalle. Määräaika: 31.5.2021.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- EU-erityisasiantuntija Ville Korhonen, valtioneuvoston kanslia
- EU-koordinaattori Henrik Ruso, opetus- ja kulttuuriministeriö
- professori Hannu Itkonen, Jyväskylän yliopisto
- opetusneuvos, yksikön päällikkö Mikko Nupponen, Opetushallitus
- ylijohtaja Riitta Maijala, Suomen Akatemia
- johtaja Paula Tuovinen, Taiteen edistämiskeskus
- edunvalvontajohtaja Lauri Kaira, Luovan työn tekijät ja yrittäjät (Lyhty)
- tutkimuspäällikkö Tuuli Pitkänen, Nuorisotutkimusseura ry
- kansainvälisen vaikuttamisen asiantuntija Kaisa Larjomaa, Suomen nuorisoalan kattojärjestö Allianssi ry
- toimitusjohtaja Mikko Salonen, Suomen Olympiakomitea
- professori Johanna Kantola

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- Lapsiasiavaltuutetun toimisto
- Finlands Svenska Skolungdomsförbund FSS rf
- Suomen Ammattiin Opiskelevien Liitto — SAKKI ry
- Suomen Lukiolaisten Liitto
- Suomen Opiskelija-Allianssi — OSKU ry
- Suomen opiskelijakuntien liitto — SAMOK ry
- Suomen ylioppilaskuntien liitto SYL ry

Valiokunnan lausunto SiVL 6/2021 vp

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Yleistä

Selonteon mukaan Suomen tavoitteena on sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä Euroopan unioni, joka on maailman kilpailukykyisin ja sosiaalisesti ehein ilmastoneutraali talous. Euroopan komission pyrkimys rakentaa vihreän kehityksen ohjelmalla (Green Deal) EU:sta oikeudenmukainen, hyvinvoiva ja ilmastoneutraali yhteiskunta vastaa selonteon mukaan hyvin Suomen tavoitteita.

Euroopan unionin perusarvoja ovat ihmisarvon ja ihmisoikeuksien kunnioittaminen, vapaus, kansanvalta, tasa-arvo ja oikeusvaltio. Näiden kunnioittaminen ja toteuttaminen käytännössä on keskeistä kansalaisten oikeuksien toteutumisen kannalta, mutta myös sisämarkkinoiden toimivuuden, kasvun ja investointien sekä terveen julkisen talouden kannalta. Yhteisen arvopohjan korostaminen kehittää EU:n kaikkia jäsenmaita ja niiden asukkaita tukevana, vahvana ja globaalisti vaikuttavana unionina.

EU-politiikan osa-alueet linkittyvät tiiviisti toisiinsa. EU-politiikan kansallisessa valmistelussa tuleekin asiakysymyksiä tarkastella jatkossa aikaisempaa kattavammin eri politiikkasektoreiden näkökulmista. Tämä mahdollistaa laajemman näkökulman valmistelun tueksi ja tukee osaltaan myös kansallista EU-päätösten toimeenpanoa. Sivistysvaliokunta painottaa erityisesti lasten ja nuorten näkökulman, osallistumisen ja osallisuuden tärkeyttä tehtäessä politiikkaa tuleville sukupolville.

Selonteossa esitetty selkeä sitoutuminen sukupuolten tasa-arvon edistämiseen Euroopan unionin tasolla on erittäin tärkeää tämänhetkisessä poliittisessa tilanteessa, jossa sukupuolten tasa-arvoa myös vastustetaan Euroopan unionin jäsenmaissa. Sukupuolten tasa-arvon toteutuminen on keskeistä demokratian toteutumiselle. Sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen on tasa-arvon edistämisen väline niin kansallisesti kuin Euroopan unionissa.

Sivistysvaliokunta korostaa, että inhimillinen ja sosiaalinen pääoma ovat tavoitellun vihreän ja digitaalisen siirtymän ja siihen osallistamisen keskeisimpiä tekijöitä. Muutos ei synny ilman oikeaa osaamista, oikeita taitoja ja relevanttia tutkimusta. Se ei synny myöskään ilman osallisuutta, jota myös kulttuuri, liikunta ja nuorisotyö luovat ja vahvistavat. EU tarvitsee vahvan tutkimus- ja innovaatorahoitusohjelman EU:n kilpailukyvyn vahvistamiseksi ja yhteiskunnallisiin haasteisiin vastaamiseksi.

Sivistysvaliokunta korostaa hyvin painokkaasti, että tulevaisuudessakin päätöksenteko koulutuspolitiikasta tulee pitää jäsenmaissa.

Selonteossa on nostettu esiin myös kysymys suomalaisten rekrytoitumisesta EU:n toimielimiin ja eri virastoihin. Selonteon mukaan koko unionin etuja huomioivan politiikan ja unionin hyväksyttävyyden kannalta on keskeistä, että toimielinten palveluksessa työskentelee mahdollisimman tasapainoisesti kaikista jäsenvaltioista tulevia virkamiehiä. Sivistysvaliokunta yhtyy tähän selonteon kannanottoon ja kannattaa siinä tehtyjä ehdotuksia suomalaisten menestymisen parantamiseksi rekrytoinneissa. Valiokunta korostaa, että suomalaisilla asiantuntijoilla on paljon erityis-

Valiokunnan lausunto SiVL 6/2021 vp

osaamista annettavana EU:lle muun muassa pohjoismaisen kansalaisyhteiskunnan käytäntöjen ja pohjoismaisen hyvinvointipolitiikan alueilla.

Selonteko ei ole tyhjentävä luettelo kaikista Suomen kannalta tärkeistä asioista, vaan konkreettinen Suomen asemoitumisen jäsentävä linjaus. Valiokunta nostaa lausunnossaan esiin eräitä tärkeitä näkökohtia valiokunnan toimialalta.

Koulutus ja osaaminen keskiössä

Sivistysvaliokunta pitää hyvänä ja kannatettavana, että koulutuksen laatu halutaan selonteossa nostaa EU-asialistalle yhä vahvemmin, sillä Euroopan ja Suomen globaali kilpailukyky on riippuvainen korkeasta osaamistasosta. Tämä tarkoittaa käytännössä muun muassa eurooppalaisten osaamistason vahvistamista, koulutuksellisen tasa-arvon lisäämistä, osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen kehittämistä sekä jatkuvan oppimisen periaatteen viemistä käytäntöön koko EU:n alueella. Suomalainen maksuton, laadukas ja kaikille saavutettava koulutus on ollut meille paras keino kansallisesti saavuttaa korkea osaamistaso ja koulutuksellinen tasa-arvo.

Eurooppalaisen koulutuksen nostaminen maailman parhaaksi edellyttää koulutusinvestointien lisäämistä etenkin jäsenvaltioissa, mutta myös EU:n koulutukseen ja tutkimukseen liittyvissä laajoissa ohjelmissa, Erasmus+- ja Horisontti Eurooppa -ohjelmissa, joihin on saatukin lisäresursseja uudelle ohjelmakaudelle 2021—2027. Valiokunta pitää tärkeänä, että Suomi toimii aktiivisesti eurooppalaisen koulutusalueen ja eurooppalaisen strategisen koulutusyhteistyön jatkovalmisteluissa. Selonteossa mainitaan, että eurooppalainen koulutusalue tulee saavuttaa vuoteen 2025 mennessä poistamalla liikkuvuuden ja yhteistyön esteitä sekä parantamalla jäsenmaiden koulutusjärjestelmien yhteentoimivuutta. Sivistysvaliokunta korostaa tämän merkitystä ja sitä, että eurooppalaista koulutusaluetta kehitettäessä tulee paitsi liikkuvuudesta myös muista kansainvälistymismahdollisuuksista tehdä entistä saavutettavampia ja yhdenvertaisempia jokaiselle nuorelle.

Tarve osaamisen tason vahvistamiseen kytkeytyy selkeästi työn ja työmarkkinoiden murrokseen, kansainvälistymisen ja digitalisoinnin etenemiseen ja osaamisen jatkuvaan uudistamistarpeeseen. EU:n talous on riippuvainen osaavan työvoiman saatavuudesta. Suomessa, kuten muissakin jäsenmaissa, koulutusjärjestelmän on kyettävä kouluttamaan osaajia, joilla on kyky ja kiinnostus toimia kansainvälisessä vuorovaikutuksessa maailmanlaajuisesti. Tämä edistää myös samalla yhteiskunnan avoimuutta ja joustavuutta.

Kansainvälinen koulutus-, tutkimus- ja kehittämissyhteistyö tukee kansainvälisten investointien saamista Suomeen ja näin vahvistaa työllisyyden ja hyvinvoinnin edellytyksiä. Suomella on myös hyvät edellytykset panostaa koulutuksen osuuden lisäämiseen EU:n kehitysyhteistyössä.

Osaavan työvoiman koulutuksen tulee EU:n tasolla kuten Suomessakin perustua tutkittuun tietoon joko suoraan korkeakoulutuksessa tai välillisesti korkeasti koulutettujen opettajien kautta ammatillisessa ja muussa koulutuksessa. Sivistysvaliokunta korostaa, että koulutuksen tason nostamisella EU:n laajuisesti ei tarkoiteta ainoastaan korkeakoulutuksen määrällistä ja laadullista kehittämistä vaan myös yhä laadukkaampaa ja houkuttelevampaa ammatillista koulutusta ja jatkuvaa oman osaamisen kehittämistä. Muodollisen eli koulutusjärjestelmän sisällä tapahtuvan oppi-

Valiokunnan lausunto SiVL 6/2021 vp

misen ohella tulee huomioida myös koulutuksen ulkopuolella, kuten työelämässä, kansalaistoinnissa, harrastuksissa ja nuorisotyössä, toteutuva oppiminen.

Koulutuksen digitalisaatio on koronapandemian vaikutuksesta noussut lisääntyneen etäopetuksen kautta yhä tärkeämmäksi. Digitalisaation edistäminen tulee integroida myös osaksi EU:n koulutusohjelmia ja eurooppalaisen koulutusalueen kehittämistä.

Erasmus+-ohjelma

Erasmus+-ohjelma on mainittu keskeisimpänä eurooppalaisena instrumenttina inhimillisen pääoman vahvistamisessa. Vahvistuvaa Erasmus+-ohjelmaa tulee selonteon mukaan täysimääräisesti hyödyntää koulutuksen, osaamisen ja liikkuvuuden edistämiseksi.

EU-jäsenyyden aikana Erasmus+ ja sitä edeltäneet ohjelmat ovat rahoittaneet jo noin kolmannesmiljoonan suomalaisen ulkomaan vaihtoja, joista 150 000 nyt päättyneellä Erasmus+-ohjelmakaudella 2014—2020. Suomi on kuulunut ohjelman nettosaajiin. Sivistysvaliokunta pitää Erasmus+-ohjelman täysimääräistä hyödyntämistä erittäin tärkeänä ja muistuttaa, että sen onnistuminen edellyttää kansallisia toimenpiteitä. Ohjelmakauden rahoitus on yhteensä 26,5 miljardia euroa. Rahoitus on kasvanut merkitsevästi, sillä edellisen ohjelmakauden rahoitus oli 14,7 miljardia euroa. Uuden ohjelmakauden rahoitus jakautuu seuraavasti: koulutus 83 %, nuoriso 10,3 %, urheilu 1,9 %, kansallisten toimistojen rahoitus 3,3 % ja ohjelman tuki 1,5 %.

Saadun asiantuntijalausunnon mukaan jo ennen koronapandemiaa on ollut nähtävissä ulkomaanvaihtoon lähtevien korkeakouluopiskelijoiden määrän lasku. Yhden syyn tähän on arvioitu löytyvän tutkintorakenteista, jotka eivät riittävästi mahdollista vaihtoon lähtemistä. Laskevaa trendiä on havaittavissa myös ammattiin opiskelevien vaihdoissa. Sivistysvaliokunta painottaa, että kansallisin toimenpitein on varmistettava, että kaikilla koulutusasteilla, kansalaisjärjestöjen piirissä ja nuorisotyössä on kansainvälistä toimintaa tukevat rakenteet ja riittävät resurssit, jotka mahdollistavat kasvavan Erasmus+-rahoituksen hyödyntämisen täysimääräisesti. Valiokunta kannustaa pyrkimyksiä laajentaa erityisesti heikommassa asemassa olevien oppilaiden ja opiskelijoiden osallistumismahdollisuuksia. Fyysisen liikkuvuuden saavutettavuuden parantamisen ohella tulee myös harkita mahdollisuuksia virtuaalisten kansainvälistymismahdollisuuksien kehittämiseen keinona lisätä Erasmus+-ohjelman inklusiivisuutta.

Valiokunta korostaa ammatillisten oppilaitosten mahdollisuuksia yhä enemmän tukea ja kannustaa opiskelijoita kansainvälistymiseen työpaikalla tapahtuvan oppimisen yhteydessä. Monet työpaikalla tapahtuvat oppimiset olisi mahdollista suorittaa ulkomailla, mutta kaikki eivät ole tietoisia näistä mahdollisuuksista. Kouluttautuminen ulkomailla oppisopimuksella tulisi mahdollistaa myös silloin, kun työnantaja ei ole kotimainen yritys.

Globaalissa kilpailussa pärjäävien huippuyliopistojen luomiseksi on vahvistettava verkostomaisia eurooppalaisia korkeakouluja. Suomalaiset korkeakoulut ovat menestyneet Erasmus+-ohjelman rahoittamien eurooppalaiset yliopistot -hankkeiden ("European Universities") hakukierroksilla. Tämä hankekokonaisuus on valiokunnan saaman lausunnon mukaan hyvä esimerkki siitä, miten EU:n koulutusyhteistyö on vajaassa 35 vuodessa kehittynyt pienimuotoisesta korkea-

Valiokunnan lausunto SiVL 6/2021 vp

kouluopiskelijoiden vaihdosta laajamittaiseksi, syvälle rakenteisiin ja yhteiseen opetussuunnitelmatyöhön ulottuvaksi yhteistyöksi.

Erasmus+-ohjelmaan kuuluu myös urheiluohjelma, jonka kautta rahoitetaan liikunta- ja urheiluhankkeita esimerkiksi tasa-arvon ja kestävä kehityksen edistämiseen. EU:n rahoitusmekanismeja hyödynnetään suomalaisen urheilun kehittämisessä jo laajasti, mutta asiantuntijalausunnon mukaan siinä on vielä parannettavaa.

Tutkimus ja Horisontti Eurooppa -ohjelma

Tutkimuksen ja innovoinnin puiteohjelma Horisontti Eurooppa on yksi maailman merkittävimmistä tutkimuksen ja innovaatioiden rahoitusohjelmista. Se perustuu tutkimuksen laadulle ja vaikuttavuudelle. Sen avulla tuotetun tutkimuksen laatu varmistetaan avoimen kilpailun ja riippumattomien arviointien kautta.

Puiteohjelman avulla tuotetulla tutkimustiedolla on suuri merkitys mm. Euroopan tarvitsemien vihreän ja digitaalisen siirtymän toteuttamisessa sekä globaalien ongelmien ratkaisemiseen osallistumisessa. Sivistysvaliokunta pitää EU:n vahvaa tutkimus- ja innovaatorahoitusohjelmaa välttämättömänä, jotta voidaan saavuttaa tavoite Euroopan unionista maailman kilpailukykyisimpänä taloutena. Suomen kaltaiselle pienelle osaamis pohjaiselle maalle uudella tutkimukseen pohjautuvalla tiedolla on erityisen suuri merkitys koulutusjärjestelmän, julkisen sektorin palveluiden ja kaikkien elinkeinojen uudistumisen tukena.

Horisontti Eurooppa -ohjelman erityisiä painotuksia ovat kestävä kehitys, tuottavuuden, uuden tiedon ja innovaatioiden syntyminen sekä laajojen yhteiskunnallisten haasteiden ratkaisemisen tukeminen ja edistäminen. Ohjelmassa kiinnitetään erityistä huomiota kansainväliseen yhteistyöhön, synergioihin muiden EU-rahoitusohjelmien kanssa, eurooppalaisiin tutkimus- ja innovaatiokumppanuuksiin ja uudenlaisen missiolähestymistavan pilotointiin eurooppalaisessa tutkimusyhteistyössä. Sivistysvaliokunta haluaa nostaa eurooppalaisten osaamistason vahvistamisen, koulutuksellisen tasa-arvon lisäämisen ja jatkuvan oppimisen tukemisen keskeiseksi EU-yhteistyön tavoitteeksi. Tämä on edellytys EU:n globaalille kilpailukyvyille, vihreälle ja digitaaliselle siirtymälle sekä yhteiskuntien resilienssin vahvistamiselle. Samalla se lujittaa tasa-arvoa ja osallisuutta.

Ohjelmakaudelle 2021—2027 hyväksytty kokonaisbudjetti on 85,5 miljardia euroa, joka sisältää merkittävän korotuksen edelliseen tutkimuksen ja innovoinnin puiteohjelman budjettiin (n. 76 miljardia euroa). Syyskuuhun 2020 mennessä suomalaisosallistujat olivat saaneet puiteohjelman kautta rahoitusta tutkimus- ja innovaatiohankkeisiin noin 1,3 miljardia euroa. Tämä ylittää tutkimus- ja innovaationeuvoston kansallisesti asettaman tavoitteen saada puiteohjelmasta rahoitusta vähintään 1,5 kertaa Suomen laskennallisen maksuosuuden verran. Sivistysvaliokunta pitää tärkeänä, että Horisontti-ohjelman rahoitusmahdollisuuksia hyödynnetään jatkossakin täysimääräisesti maamme korkeakouluissa ja tutkimuslaitoksissa. Käytäntöjä palvelevaa tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoimintaa harjoittavat ammattikorkeakoulut tulee entistä paremmin huomioida potentiaalisina rahoituksen saajina kehitettäessä Horisontti Eurooppa -ohjelmaa.

Valiokunnan lausunto SiVL 6/2021 vp

Selonteossa todettujen EU:n keskeisten ilmasto- ym. tavoitteiden toteutuminen edellyttää runsaasti uutta tutkimusta ja innovaatiotoimintaa, ja tämä vaatii EU:lta ja jäsenmailta riittäviä investointeja kehittämis- ja innovaatiotoimintaan. EU tarvitsee vahvan tutkimuspohjan, joka mahdollistaa kyvyn nopeasti hyödyntää itse tuotetun tiedon ja teknologian lisäksi myös muualla tuotettua tietoa ja ratkaisuja. Tutkimuksellinen pohja luodaan korkeatasoisten tutkijoiden työllä ja laadukkaalla pitkäjänteisellä perustutkimuksella. Asiantuntijalausunnossa on korostettu niin sanotun uteliaisuustutkimuksen merkitystä uutta luovana ja innovaatioita synnyttävänä tutkimuksena.

Selonteossa asetettu tavoite EU:n toimien ja tavoitteiden perustumisesta luotettavaan tutkittuun tietoon on tärkeä ja kannatettava. Sen lisäksi, että tutkittu tieto on osa EU:n toimia ja tavoitteita, on sivistysvaliokunnan mielestä tärkeää, että EU myös viestii aktiivisesti siitä, miten tutkittu tieto käytännössä on nyt ja tulevaisuudessa vaikuttamassa sen suunnittelutyöhön ja päätöksentekoon.

Datapolitiikan toimien merkitys datan jakamisen ja käyttöoikeuksien määrittelyn, yhteentoimivien tiedonvaihtoratkaisujen sekä uusien teknologiaratkaisujen käyttöönotossa EU:n laajuisesti tukee myös eurooppalaisen tutkimusyhteistyön kehittämistä. Valiokunta korostaa, että samalla kun huolehditaan tietoturvasta ja henkilötietojen suojasta, on tarpeen rakentaa myös ratkaisuja, jotka mahdollistavat luotettavan ja tehokkaan datojen hyödyntämisen myös TKI-toiminnassa.

EU:n tutkimuksen puiteohjelmilla on tuettu myös uusien tutkimusinfrastruktuurien suunnittelua sekä olemassa olevien käytön laajentamista ja yhteistyön tiivistämistä. Sivistysvaliokunta korostaa, että usean valtion yhteiset infrastruktuuriverkostot ovat tehokas keino rakentaa yhdessä toisiaan täydentäviä tutkimusinfrastruktuuriresursseja ja siten edistää laajapohjaisesti korkeatasoisen tutkimuksen, koulutuksen ja innovaatiotoiminnan edellytyksiä. Niillä voidaan vahvistaa yhteistyötä kansallisten ja kansainvälisten toimijoiden kesken, tehostaa tutkimusinfrastruktuurien yhteiskäyttöä sekä aktivoida yhteisiä investointeja. Näillä infrastruktuureilla tuetaan merkittäväällä tavalla tutkijankoulutusta sekä tieteellisen osaamisen ja tietopääoman muodostumista ja hyödyntämistä.

Lasten ja nuorten osallisuus

Selonteossa korostetaan, että EU-politiikkaa tehdään nykyisten ja tulevien sukupolvien hyvinvoinnin parantamiseksi. EU:n toiminnassa onkin otettava huomioon lasten ja nuorten näkökulma, ja heidän osallistumistaan ja osallisuuttaan on määrätietoisesti edistettävä. Lasten ja nuorten osallistamisen tulisi tapahtua avoimella ja helposti lähestyttävällä tavalla, heidän käyttämiään kanavia hyödyntäen. Sivistysvaliokunta yhtyy tähän selonteossa todettuun, mutta pitää tarpeellisena seuraavassa vielä laajentaa lasten ja nuorten näkökulmaa.

Lausuntopalautteeseen viitaten valiokunta korostaa, että osallisuuden keinoja on monipuolistettava entisestään ja nuorille on tarjottava erilaisia keinoja vaikuttaa kotimaan asioiden lisäksi myös EU-politiikkaan. Eri vaikuttamismahdollisuuksista tulee viestiä selvästi ja kiinnostavasti, jotta nuoret innostuvat vaikuttamaan yhä enemmän kansainvälisiin asioihin. Demokratiakasvatuksen tulee olla kiinteä osa tätä viestintää. Kansalaisyhteiskunnan toimintaedellytysten parantaminen ylläpitää kansalaisten monipuolisia mahdollisuuksia osallistua yhteiskunnan toimintaan ja vaikuttaa omaan yhteisöönsä.

Valiokunnan lausunto SiVL 6/2021 vp

Suomen EU-politiikkaa linjattaessa ja toteutettaessa nuorten näkökulmaa tulee tuoda vahvemmin ja läpileikkaavammin mukaan. Nuoriin vaikuttavaa Euroopan unionin päätöksentekoa tulee katsoa laajemmin kuin varsin kapealla nuorisosektorilla, jossa unionilla ei ole suoraa toimivaltaa. Esimerkiksi kaikki talouteen, lainsäädäntöön ja muihin kuin nuorisotalouden ohjelmiin tehtävät muutokset vaikuttavat myös nuorten elämään.

Valiokunta viittaa myös EU:n nuorisostrategiaan 2019—2027, jossa esitetään kolme keskeistä tavoitetta:

- 1) tuetaan nuorten osallistumista demokratiaan ja kansalaistoimintaan,
- 2) tuodaan yhteen nuoria kaikkialta EU:sta ja muualta maailmasta, jotta voidaan tukea vapaaehtoistoimintaa, oppimiseen liittyvää liikkuvuutta, solidaarisuutta ja kulttuurienvälistä ymmärrystä,
- 3) tuetaan nuorten vaikutusmahdollisuuksien lisäämistä laadukkaan ja innovatiivisen nuorisotyön ja sen tunnustamisen kautta.

Selonteossa ei nuorisostrategiaan viitata ollenkaan.

Selonteossa valitun termistön perusteella saa kuvan, ettei nuoruusikä nuorempien lasten osallistumista ja osallisuutta pidetä oleellisena. Lapsen oikeuksien sopimuksen mukaan lapsia ovat kaikki alle 18-vuotiaat. YK:n lapsen oikeuksien komitea on tehnyt erottelun nuoruuden ja lapsuuden välille huomioimalla nuoruuden elämänvaiheen erillisenä lapsuuden osana, mutta tunnustanut, että nuoruusiän määrittely ei ole helppoa. Tuleviin sukupolviin kuuluvat kuitenkin kaikki alaikäiset iästään ja kehitysvaiheestaan riippumatta. Mitä nuoremmasta lapsesta on kysymys, sitä heikommat ovat itsenäiset vaikuttamisen mahdollisuudet. Valiokunta korostaa, että kaikkien alle 18-vuotiaiden yhtäläinen oikeus osallisuuteen tulee huomioida. Erityistä suojelua ja tukea on tarjottava kaikkein heikoimmassa asemassa oleville lapsille. Yhden tällaisen ryhmän muodostavat ilman huoltajaa EU:n alueelle saapuvat alaikäiset lapset.

Helmikuussa 2021 julkaistussa ja YK:n lapsen oikeuksien sopimukseen perustuvassa kansallisessa lapsistrategiassa painotetaan kaikkien lasten oikeuksia osallisuuteen ja tulevaisuuteen. Valiokunta korostaa, että lapsistrategian tarkoituksena on mm. turvata lapsia koskevien perus- ja ihmisoikeusvelvoitteiden tavoitteellinen ja johdonmukainen toteuttaminen.

Koronapandemia on osaltaan kärjistänyt nuorten nuorisotyöttömyyttä ja lasten ja nuorten mielen-terveysongelmia. Hyvinvointiyhteiskunnan ja sen palveluiden toimivuus on edellytyksenä sille, että nämä suuret ongelmat pystytään ratkaisemaan. Pohjoismainen hyvinvointivaltiomalli mahdollistaa sen, että kansalaisyhteiskunta pystyy julkisen sektorin ohella kantamaan vastuuta nuorten hyvinvoinnista. Valiokunta pitää tärkeänä, että EU:n tasolla eri rahoitusohjelmissa ja muissa aloitteissa mahdollistetaan myös nuorisotyön vahvistaminen kestäväällä tavalla.

Liikunta

Liikunnan merkitys työkyvyn ja tuottavuuden edistämisessä on suuri. Pelkästään Suomen osalta liikkumattomuuden kustannuksiksi arvioidaan noin 3,8 miljardia euroa vuodessa. Liikunnan ja urheilun valtava yhteiskunnallinen merkitys kansanterveydelle ja -taloudelle tulisi huomioida Suomen tulevien vuosien EU-politiikassa. Liikunnan mahdollisuuksia on korostanut myös Yh-

Valiokunnan lausunto SiVL 6/2021 vp

distyneet kansakunnat 1.12.2020 kirjatussa päätöslauselmassaan mm. vahvistamalla näkemyksen liikunnan ja urheilun roolista kestävästä kehityksen mahdollistajana sekä kehottamalla jäsenvaltioitaan sisällyttämään liikunta covid-19-epidemiaa koskeviin elpymissuunnitelmiin.

Euroopan komission teettämän selvityksen mukaan koronapandemian taloudelliset vaikutukset urheilulle olivat Euroopan unionissa yli 47 miljardia euroa vuonna 2020. Tästä Suomen osuus oli 409—477 miljoonaa euroa. Arvion mukaan Suomessa urheilun tuottama osuus bruttokansantuotteeseen pieneni noin 10—12 prosenttia ja urheiluun liittyvä työllisyys vähentyi arviolta 13—15 prosenttia. Taloudelliset vaikutukset ovat osuneet laajasti koko liikunnan kenttään, erityisesti lasten ja nuorten harrastamiseen ja seuratoimintaan. Koronapandemian myötä liikunnan rahoitus on kärsinyt merkittävästi: EU lähes 50 miljardia euroa, Suomi lähes puoli miljardia euroa. Sivistysvaliokunta pitää tärkeänä, että liikunnan riittävä rahoitus turvataan sekä kansallisesti että EU-tasolla. Liikunnan ja urheilun kansalaistoimintojen tukeminen on omiaan vahvistamaan kansalaisten osallisuutta sekä lisäämään yhteisöllistä ja yksilöllistä hyvinvointia.

Taide ja kulttuuri

Selonteossa ei käsitellä taiteen ja kulttuurin merkitystä EU:lle. Kulttuurin merkitys eurooppalaisten arvojen ja koko Euroopan kehitykselle on ollut täysin keskeistä. Vaikkakin Euroopassa on monia kulttuurisia perinteitä, Euroopalla on yhteistä kulttuuriperintöä, joka on muovannut Euroopasta sellaisen kuin se on nyt. Kulttuurin merkitys ei ole myöskään vähentynyt. Euroopan unioni on sitoutunut suojelemaan ja edistämään Euroopan kulttuuriperintöä useilla politiikkaohjelmilla. Suomen tulee edistää aktiivisesti ajattelutapaa, jossa erilaiset panostukset kansalaisten hyvinvointiin, mm. kulttuurin avulla, nähdään kestävästä talouskasvusta tukevana tekijänä. Taiteen ja kulttuurin avulla voidaan lisätä kansalaisten kestävyyttä kriisitilanteissa. Kestävällä kasvulla voidaan vastavuoroisesti vahvistaa ihmisten ja ympäristön hyvinvointia.

EU:n Luova Eurooppa -ohjelman yleisinä tavoitteina on edistää eurooppalaista yhteistyötä kulttuurien ja kielten monimuotoisuuden ja perinnön alalla ja parantaa kulttuurialan ja luovien toimialojen kilpailukykyä, erityisesti audiovisuaalialalla. Luova Eurooppa -ohjelma osaltaan auttaa Eurooppaa saavuttamaan älykästä, kestävästä ja tasa-arvoista talouden kasvua koskevia tavoitteita.

Ohjelmakauden 2021—2027 Luova Eurooppa -ohjelman kokonaisrahoitus on 2,2 miljardia euroa, josta 346 milj. ensimmäiselle toimintavuodelle ja 422 milj. vuodelle 2022. Suomella ei ole omaa korvamerkattua osuutta, vaan kilpailu käydään jokaisessa haussa erikseen. Suomalaisten osallistujien saanto Luova Eurooppa -ohjelmasta vuosina 2014—2020 on ollut lähes 19 miljoonaa euroa, mikä on hieman yli 1,3 % ohjelman kokonaisrahoituksesta. Edellisen ohjelmakauden 2014—2020 budjetti oli 1,46 miljardia euroa.

Ohjelmakaudella 2021—2027 ohjelmalla voidaan tukea muun muassa yksittäisten taiteilijoiden ja eri alojen ammattilaisten liikkuvuutta. Sektorikohtaisia tukitoimia on suunnattu musiikille, kirja- ja kustannuslalle, arkkitehtuurille, kulttuuriperintösektorille, kulttuurimatkailuun sekä muotoilualalle vuosittaisin painotuksin. Lisäksi tuetaan mm. uutismediaa medialukutaidon, tiedotusvälineiden moniarvoisuuden ja sananvapauden edistämiseen. Lisäksi painotetaan luovien alojen innovaatiotoimintaa. Ohjelma rahoittaa myös Euroopan kulttuuripääkaupunkeja. Vuosittain vali-

Valiokunnan lausunto SiVL 6/2021 vp

taan kaksi kulttuuripääkaupunkia EU-maista. Vuoden 2026 toinen kulttuuripääkaupunki valitaan Suomesta.

Sivistysvaliokunta korostaa Luova Eurooppa -ohjelman merkitystä taiteen ja kulttuurin toimijoille Suomessa ja muissa jäsenmaissa. Ohjelma omalta osaltaan auttaa tuomaan esille eurooppalaisen kulttuurin moninaisuuden ja rikkauden, ja se on tuonut lisää tukea eurooppalaiselle kulttuurille, elokuvalle, televisiolle, musiikille, kirjallisuudelle, esittäville taiteille, kulttuuriperinnölle ja niihin liittyville aloille. Luovilla aloilla on paljon kasvupotentiaalia, ja sinne kannattaa myös julkisella tuella pyrkiä luomaan uusia työpaikkoja. Tämä edistää koko EU:n taloutta. Valiokunta muistuttaa, että 90 % kulttuurin ja luovien alojen yrityksistä on pk-yrityksiä.

Eräät tekijänoikeuteen liittyvät kysymykset

Valiokunta toteaa, että EU:n pitkäaikaisena tavoitteena on lisätä kasvua ja liiketoimintamahdollisuuksia unionin laajuisilla digitaalisilla sisältömarkkinoilla. Valiokunta korostaa kulttuurin ja luovien alojen merkitystä EU:n taloudelle. EU:n kulttuurihyödykkeiden yhteenlaskettu kauppataase vuonna 2019 oli 8,6 miljardia euroa. Kuuden viime vuoden aikana verkkopohjaisten luovien sisältöjen, palveluiden ja teosten tuottama liikevaihto on kasvanut vuosittain 11,5 %.

Asiantuntijakuulemisessa on esitetty, että Suomi jatkossa aktiivisesti edistäisi digipalvelusäädöksen (Digital Services Act) tehokasta ja monipuolista hyödyntämistä oikeudenloukkausten estämiseksi ja niihin puuttumiseksi. Digipalvelusäädöksen tavoitteena on laatia yleiset säännöt turvallisuudelle, ennakoitavalle ja luotettavalle verkkoympäristölle. Palveluntarjoajille ehdotettujen uusien huolellisuusvelvollisuuksien tavoitteena on edistää käyttäjien ja kuluttajien turvallisuutta verkossa.

Tärkeä tavoite on, että kaikki internet-palvelut veloitetaan tekemään kohtuullisia toimenpiteitä estääkseen, rajoittaakseen ja ehkäistäkseen oikeudenloukkauksia ("duty of care"). Digipalvelusäädöksen pitäisi esimerkiksi sisältää velvoite estää palveluiden tarjoaminen laittomille sivustoille sekä velvoite toteuttaa tehokkaat käytänteet toistuvien loukkausten lopettamiseksi. Lausunnon mukaan näiden vastuiden ja velvoitteiden tulisi koskea kaikkia, jotka tarjoavat digitaalisia palveluita yrityksille ja kuluttajille EU-alueella palvelun koosta riippumatta.

Oikeuksien täytäntöönpanoa tulee lausunnon mukaan helpottaa muun muassa kehittämällä voimassa olevan EU-lainsäädännön mukaisia läpinäkyvyysvaatimuksia, mahdollistamalla oikeudenloukkauksiin puuttuminen rajat ylittävästi niin, ettei oikeustoimiin samaa palvelua vastaan tarvitse ryhtyä erikseen jokaisessa jäsenvaltiossa, ja mahdollistamalla sisällöllisesti joustavat esto- ja muut kieltomääräykset, jotka ovat saatavilla ilman kohtuuttoman suuria vakuuksia tai muita menettelyllisiä rasitteita.

Tekijänoikeus on luovien sisältöjen tuottamisen, jalostamisen ja jakelun keskeinen kannuste. Ilman vahvaa tekijänoikeussuojaa ei synny laadukkaita ja kilpailukykyisiä tuotteita eikä niiden varaan rakentuvaa liiketoimintaa kansallisilla ja EU-markkinoilla. Tämän vuoksi valiokunta pitää erittäin tärkeänä, että Suomi EU:n tasolla pyrkii edistämään muun muassa edellä tarkoitettujen esto- ja suojakeinojen käyttöönottoa.

Valiokunnan lausunto SiVL 6/2021 vp

Sivistysvaliokunta toteaa lopuksi, että keväällä 2019 hyväksytyn tekijänoikeusdirektiivin (ns. DSM-direktiivin) kansallista voimaansaattamista valmistellaan parhaillaan opetus- ja kulttuuri-ministeriön johdolla. Saadun tiedon mukaan asian valmistelussa on vallinnut erimielisyyttä tavoista implementoida direktiivi Suomen lainsäädäntöön. Hallituksen esitys annetaan eduskunnalle kesällä 2021, ja se tulee valiokunnan käsittelyyn syyskauden alussa. Valiokunta määrittelee silloin kantansa esityksen asiasisältöön.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSESITYS

Sivistysvaliokunta esittää,

että suuri valiokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Helsingissä 29.4.2021

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Paula Risikko kok
varapuheenjohtaja Eeva-Johanna Eloranta sd
jäsen Sanna Antikainen ps
jäsen Marko Asell sd
jäsen Jukka Gustafsson sd
jäsen Veronika Honkasalo vas
jäsen Emma Kari vihr
jäsen Mikko Kinnunen kesk
jäsen Pasi Kivisaari kesk
jäsen Ari Koponen ps
jäsen Sari Multala kok
jäsen Mikko Ollikainen r
varajäsen Juha Mäenpää ps

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Kaj Laine

Valiokunnan lausunto SiVL 6/2021 vp
Eriävä mielipide

ERIÄVÄ MIELIPIDE

Perustelut

Yleistä

Valtioneuvoston EU-selonteko pohjautuu pääministeri Sanna Marinin hallituksen hallitusohjelmaan ja noudattelee hyvin pitkälti sen linjauksia ja arvopainotuksia. Selonteon perusteella syntyy se käsitys, ettei Suomella ole lainkaan itsenäistä EU-politiikkaa, vaan se ainoastaan reagoi muiden aloitteisiin ja mukautuu niihin.

Lisäksi selonteko on hyvin tekninen, joten se jättää valtioneuvoston oman liikkumavaran EU-politiikan johtamisessa tarkoituksella mahdollisimman laajaksi. Selonteko ei luo selkeää pohjaa EU-politiikan vaihtoehtojen käsittelemiselle.

Perussuomalaisten valiokuntaryhmä katsoo, että selonteossa olisi tullut tarjota myös kattavampi vaikutusarvio elpymisrahaston seurauksista ja EU:n integraatiokehityksestä. Pelkkä maininta elpymispaketin kertaluonteisuudesta ja ainutkertaisuudesta ei enää riitä.

On syytä epäillä, että elpymispaketista syntyy uusi toimintatapa, johon turvaudutaan uudelleen seuraavan kriisin iskiessä.

Koulutus, osaaminen ja nuorten osallisuus

Tarve osaamisen tason ylläpitämiseen ja vahvistamiseen kytkeytyy selkeästi työn ja työmarkkinoiden murrokseen, kansainvälistymisen ja digitalisoinnin etenemiseen ja osaamisen jatkuvaan uudistamistarpeeseen.

Suomalainen maksuton, laadukas ja kaikille saavutettava koulutus on ollut meille paras keino kansallisesti saavuttaa korkea osaamistaso ja koulutuksellinen tasa-arvo.

Perussuomalaisten valiokuntaryhmä korostaa hyvin painokkaasti, että päätöksenteko koulutuspolitiikasta on tulevaisuudessakin pidettävä jäsenmaissa. Suomen tulisi korostaa omaa kansallista lainsäädäntöä asioiden ensisijaisena ratkaisukeinona ja sallia uutta sääntelyä ainoastaan niissä kysymyksissä, joiden ratkaiseminen nimenomaisesti vaatii kansainvälistä yhteistyötä.

Jaamme selonteossa esitetyn näkemyksen siitä, että nuorten osallistumista päätöksentekoon on määrätietoisesti edistettävä. Nuorten osallistamisen tulisi tapahtua avoimella ja helposti lähestyttävällä tavalla, heidän käyttämiään kanavia hyödyntäen.

Kokonaisuutena ottaen katsomme, että Suomessa on nyt jos koskaan aika käydä kriittinen keskustelu EU:n tulevaisuudesta ja erityisesti siitä, millainen EU ja euroalue palvelisi parhaiten Suomea ja suomalaisia. Suomella tulisi olla selkeä visio siitä, mitä me EU:lta haluamme ja mikä on sen hinta.

Valiokunnan lausunto SiVL 6/2021 vp
Eriävä mielipide

Mielipide

Edellä olevan perusteella esitämme,

että suuri valiokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Helsingissä 29.4.2021

Sanna Antikainen ps
Ari Koponen ps
Juha Mäenpää ps